

ПЕНАЛІЗАЦІЯ ТА ДЕПЕНАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Острогляд О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
вул. Чуднівська, 103, Житомир, Україна,
професор кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
вул. Євгена Коновальця, 35, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0003-0003-3075
ostrohlyad@gmail.com*

Ключові слова: кримінально-правова політика, метод кримінально-правової політики, пеналізація, депеналізація, покарання, криміналізація.

У статті на основі теоретичного аналізу основних наукових підходів до розуміння понять «метод кримінально-правової політики», «пеналізація», «депеналізація» та їх базових характеристик визначено сучасне розуміння вказаних понять, встановлено їх змістовне наповнення. Відповідно метод (спосіб) реалізації кримінально-правової політики це система прийомів практичного здійснення, втілення у життя кримінально-правової політики. На підставі логіко-семантичного та порівняльно-правового методів встановлено, що пеналізація, як метод (спосіб) реалізації кримінально-правової політики у науковій літературі розглядається як процес діяльності законодавця щодо встановлення караності кримінальних правопорушень, а також як результат цього процесу, тобто визначення у кримінальному законі видів і розмірів покарань. Що разом з криміналізацією створює основу правової бази боротьби зі злочинністю. Депеналізація ж відповідно це процес, протилежний пеналізації (пеналізація зі знаком мінус), відмова від застосування покарання за діяння, що визнавались кримінально караними, виключення деяких видів покарань із санкцій статті Особливої частини Кримінального кодексу або взагалі із системи покарань, тобто відмова від їх застосування. Пеналізація та депеналізація, разом з криміналізацією та декриміналізацією, повинні забезпечувати баланс кримінального законодавства. І цей баланс повинен відповідати сучасним науковим підходам до методів кримінально-правової політики. Необдумане посилення покарання за відсутності достатніх підстав (за вимогою громадськості, наприклад), або навпаки його послаблення при збільшенні проявів певного характеру, призводить до втрати віри в дієвість кримінального закону та системи судочинства. Тому розроблення єдиної загальної теорії пеналізації злочинів (в тому числі і в аспекті єдності термінів) має важливе практичне значення. Перспективним видається також дослідження встановлення принципів, умов та інших характеристик пеналізації та депеналізації, а також розмежуванню їх з іншими методами реалізації кримінально-правової політики.

PENALIZATION AND DEPENALIZATION AS METHODS OF CRIMINAL LAW POLICY

Ostrohliad O. V.

Ph.D in Law, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Law and Law Enforcement Activity

State University «Zhytomyr Polytechnic»

Chudnivska str., 103, Zhytomyr, Ukraine,

Professor at the Department of Law and Public Management

Higher Education Institution «King Danylo University»

Yevhena Konovaltsia str., 35, Ivano-Frankivsk, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0003-3075

ostrohlyad@gmail.com

Key words: *criminal law policy, method of criminal law policy, penalization, depenalization, punishment, criminalization.*

In the article, based on the theoretical analysis of the main scientific approaches to the understanding of the concepts "method of criminal law policy", "penalization", "depenalization" and their basic characteristics, the modern understanding of these concepts is determined, their content is established. Accordingly, the method of implementing criminal law policy is a system of techniques for practical implementation, implementation of criminal law policy. On the basis of logical-semantic and comparative-legal methods, it was established that penalization, as a method of implementing criminal-law policy in the scientific literature, is considered as a process of activity of the legislator in establishing the punishment of criminal offenses, as well as as a result of this process, that is, a definition in the criminal laws of types and sizes of punishments. Which, together with criminalization, creates the basis of the legal framework for combating crime. Accordingly, depenalization is a process opposite to penalization (penalization with a minus sign), refusal to apply punishment for actions that were recognized as criminal, exclusion of certain types of punishments from the sanctions of the article of the Special Part of the Criminal Code or from the system of punishments in general, that is, refusal to apply them. Criminalization and decriminalization, along with criminalization and decriminalization, should provide a balance in criminal law. And this balance should correspond to modern scientific approaches to the methods of criminal law policy. Reckless strengthening of the punishment in the absence of sufficient grounds (at the request of the public, for example), or, on the contrary, its weakening when the manifestations of a certain nature increase, leads to a loss of faith in the effectiveness of the criminal law and the judicial system. Therefore, the development of a single general theory of criminalization of crimes (including in the aspect of unity of terms) is of important practical importance. The study of establishing the principles, conditions and other characteristics of penalization and depenalization, as well as distinguishing them from other methods of implementing criminal law policy, also seems promising.

Постановка проблеми. В суспільстві побу-тує думка, що більшість проблем можна вирішити за допомогою посилення відповідальності, бо якщо провести навіть поверховий огляд Кримінального кодексу України, то зразу стане зрозумілим, що більшість змін, які вносять до нього пов'язані саме з посиленням відповідальності. І чим вона суворіша, тим краще, вважається, що суворе покарання може утримати

особу від вчинення кримінального правопорушення.

Але чи насправді це так? Проілюструємо це одним прикладом. З початком повномасштабної агресії росії проти України суспільство зіткнулося з рядом нових проблем. Однією з таких виявилось загострене почуття справедливості, вимога негайної і суворої кари до тих осіб, які вчиняють посягання на власність в умовах воєнного часу.

Оскільки в суспільстві, у тому числі і завдяки висвітленню в ЗМІ в більшості негативних сторін роботи судових та правоохоронних органів, сформувався чітке переконання про неспроможність справедливого покарання винних – країною прокотилася хвиля самосудів над так званими «мародерами».

В більшості реагуючи на запит суспільної думки, а також прагнучи впорядкувати цю групу відносин ВРУ 3 березня 2022 р прийняла Закон про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство (реєстр. № 7124) (опубліковано 6 березня, набрав чинності 7 березня). Цим Законом значно посилено відповідальність. Тобто, наприклад, за крадіжку, вчинену в умовах воєнного стану має наставати покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

Проаналізувавши дані вироків з Єдиного державного реєстру судових рішень (<https://reyestr.court.gov.ua/>) (суди Івано-Франківської області. Період 1 липня – 1 вересня 2022 року) було зроблено висновки, що практика призначення покарання за вчинення крадіжки в умовах воєнного стану йде наступними шляхами: 1. Найбільш поширений – застосування ст. 69 ККУ, тобто призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. 2. Призначення мінімального покарання передбаченого ч. 4 ст. 185 – 5 років позбавлення волі з застосуванням ст. 75 ККУ, тобто звільнення від відбування покарання з випробуванням. 3. Одночасне застосування ст.ст. 69 і 75, тобто призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом від якого особа звільняється з випробуванням. 4. При наявності невідбутої частини покарання за попереднім вирокі, а також вчинення кількох діянь в умовах воєнного стану, застосовується лише ч. 4 ст. 185, але і в цьому випадку покарання мінімальне, що передбачено санкцією цієї частини – 5 років позбавлення волі (дет. [8, с. 65–68]).

Тому навряд чи таке реальне застосування зазначених змін відповідає бажанню суспільства і теорії кримінально-правової політики.

Відповідно покарання має бути законодавчо обґрунтованим (в цьому випадку суди призначаючи покарання в межах нових санкцій порушували б принцип справедливості на що їх штовхає законодавець необдуманними змінами) і стримує особу від вчинення злочину не суворість покарання, а його невідворотність.

Саме тому актуальним як з наукової точки зору так і практики подальшої реалізації є питання визначення поняття та змісту ключових характеристик «пеналізації» та «депеналізації», як основи встановлення покарання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В тій чи іншій мірі питання поняття пеналізації

та депеналізації досліджували: Голік Ю., Гуторова Н., Дудоров О., Жуманіязов М., Коробєєв А., Марисюк К., Митрофанов А., Пономаренко Ю., Хавронюк М. та інші. Проте пеналізація та депеналізація є постійно змінними явищами, що піддається політичним впливам найчастіше і тому потребує постійної уваги.

Метою статті є формування теоретичної аргументації розуміння пеналізації та депеналізації як явищ і процесів як методу кримінально-правової політики в Україні. Для реалізації мети поставлено завдання охарактеризувати окремі тлумачення вказаних понять, виробити єдність термінології на підставі положень сучасної української мови, наукових праць з даної тематики та визначити зміст цих понять.

Виклад основного матеріалу. Для початку, щоб визначити поняття пеналізації та депеналізації і відмежувати їх від суміжних понять, необхідно зробити кілька зауважень стосовно того, що взагалі розуміється під способом (методом) реалізації кримінально-правової політики.

Не аналізуючи детально всі підходи та розуміння, для визначення того що розуміється під методом (способом) кримінально-правової політики, використаємо вже сформоване в попередньому дослідженні поняття [9, с.182-186].

Відповідно метод (спосіб) реалізації кримінально-правової політики це система прийомів практичного здійснення, втілення у життя кримінально-правової політики. Або іншими словами методи (способи) реалізації кримінально-правової політики це знаряддя за допомогою яких кримінально-правова політика протидіє злочинності (бореться зі злочинністю).

До методів (способів) реалізації кримінально-правової політики належать: криміналізація, декриміналізація, пеналізація, депеналізація, диференціація і індивідуалізація кримінальної відповідальності. Пеналізації та депеналізації це методи, які відповідають за збалансованість системи покарань.

В розгляді поняття пеналізація, основним теоретичним аспектом проблемного характеру є часте включення її до криміналізації, оскільки вони часто співпадають в часі у випадку здійснення нової кодифікації чи прийняття нового закону про кримінальну відповідальність, який додає цілу норму до Особливої частини Кримінального кодексу.

В повному курсі Кримінального права за редакцію А.І. Коробєєва, вказано наступне міркування, з яким частково можна погодитися: встановлення кримінальної караності суспільно небезпечних діянь (криміналізація) та визначення характеру караності (пеналізація) пов'язані між собою як дві сторони одного й того самого процесу. Обсяг,

характер, способи та критерії криміналізації впливають на пеналізаційні процеси такою ж мірою, як і особливості пеналізації надають зворотний вплив на процес встановлення кримінально-правової заборони. Заборона та санкція мають бути не лише збалансовані між собою, а й узгоджені з принципами кримінально-правової політики, з усією системою чинного права [10, с. 83].

Так взаємний вплив присутній, це зрозуміло, але криміналізація і пеналізація є окремими методами кримінально-правової політики і можуть здійснюватися окремо.

Таке твердження підкреслюється і в Енциклопедії кримінального права: пеналізація справді носить вторинний характер стосовно криміналізації, однак, вона є цілком самостійним методом кримінально-правової політики. У криміналізації відбувається лише констатація кримінальної караності злочинного діяння. Розробкою ж конкретних заходів кримінально-правового впливу на конкретну злочинну поведінку займається не криміналізація, а пеналізація. Що ж до декриміналізації та депеналізації, то віднесення їх до криміналізації неправильне навіть термінологічно; вони перебувають у антагоністичних стосунках із нею [11, с. 68].

О.О.Дудоров та М.І. Хавронюк визначають, що на відміну від криміналізації пеналізація (від лат. *poena* – покарання; такий же корінь і у футбольного слова «пенальті») означає встановлення покарання за діяння, визнане кримінальним правопорушенням. Вчення про покарання називають пенологією. Як правило, криміналізація відбувається одночасно з пеналізацією, адже ознакою будь-якого кримінального правопорушення є його кримінальна караність [4, с. 65].

Гуторова Н.О. та Пономаренко Ю.А. з цього приводу вказують, що пеналізація злочинів – це складова частина кримінально-правової політики держави, яка становить собою процес і результат діяльності законодавця із визначення у кримінальному законі видів і розмірів покарань за злочини з метою нормативного забезпечення засобів для протидії злочинності [2, с.41, 3, с. 62].

Голік Ю.В. та Коробєєв А.І. стверджують, що пеналізація має і самостійну сферу. Маються на увазі досить поширені випадки, коли покарання за вже криміналізоване діяння піддається законодавцем зміні (жорсткості або пом'якшення). Правильніше назвати цей процес зміною інтенсивності пеналізації. Причому способи його можуть бути різними: від зміни санкцій статей Особливої частини до внесення коректив до окремих положень норм Загальної частини кримінального законодавства [1, с.88].

Відповідно пеналізація, як метод (спосіб) реалізації кримінально-правової політики у науковій

літературі розглядається як процес діяльності законодавця щодо встановлення караності кримінальних правопорушень, а також як результат цього процесу, тобто визначення у кримінальному законі видів і розмірів покарань. Що разом з криміналізацією створює основу правової бази боротьби зі злочинністю.

Далі необхідно вказати, що в поняття пеналізації інколи вміщують непритаманні їй категорії, що обумовлено різними підходами до визначення кількості методів кримінально-правової політики.

Наприклад, за твердженням Голіка Ю.В. та Коробєєва А.І., найбільш широкою сферою застосування поняття пеналізації є сфера судової практики. Тут звертає на себе увагу те обставина, що фактична карність (або пеналізація на практиці) нерідко розходиться із законодавчою. Спроба пояснення феномену неузгодженості кримінального закону та практики його застосування призводить до виявлення троякого значення практичної пеналізації. По-перше, практична пеналізація є найбільш гнучким інструментом кримінальної політики, що дозволяє здійснювати і коригувати каральну практику за певними категоріями злочинів залежно від змін соціальної дійсності, динаміки злочинності, оперативної обстановки та інших причин. По-друге, фактична карність – це індикатор обґрунтованості та доцільності надання злочину певного виду та розміру покарання. Якщо посиленню покарання у законі відповідає зниження покарання практично – отже, це вже можна як сигнал законодавцю про «надмірності» пеналізації. По-третє, практична пеналізація – один із найпотужніших важелів впливу на суспільну правосвідомість, оскільки реально населення відчуває пеналізацію за тими конкретними вироками, які виносяться судами з конкретних кримінальних справ. Про інтенсивність пеналізації судять, як правило, не за санкціями статей кримінального закону, а за тими реальними термінами покарання, які «отримують» конкретні злочинці за скоєні ними злочини [1, с. 88–89].

В цьому випадку правильніше говорити про індивідуалізацію кримінальної відповідальності, а не про пеналізацію, оскільки покарання як таке не змінюється, крім того суб'єктом пеналізації є лише законодавець. Такі розходження в розумінні пеналізації обумовлені різним підходом до визначення переліку методів (способів) реалізації кримінально-правової політики, якщо дослідник не визначає диференціацію і індивідуалізацію відповідальності як метод, то його положення він додає до тих методів, якими на його думку реалізується кримінально-правова політика.

Так само в поняття пеналізації Митрофанов А.А. включає дійсно пеналізацію, а також частину індивідуалізації вказуючи, на її застосування на

практиці. Зокрема, він відзначає з цього приводу, що на відміну від криміналізації, що є виключною прерогативою законодавця, область застосування поняття пеналізації декілька ширше. Пеналізація – це процес визначення характеру караності діянь, а також їх фактична караність, тобто процес призначення кримінального покарання в судовій практиці. Пеналізація є кількісна сторона криміналізації, її показник, мірило [7, с. 93].

Кожен метод кримінально-правової політики в своєму здійсненні керується загальними принципами останньої, а також власними, притаманними лише йому принципами, інколи їх можна визначити парно – принципи криміналізації/декриміналізації, пеналізації/депеналізації, оскільки в більшості вони співпадають.

Загалом пеналізація, як зазначають Гуторова Н. О. та Пономаренко Ю. А., що була здійснена при прийнятті КК України 2001 року, в цілому відповідає сучасному рівню науки кримінального права та задовольняє потреби практики. Разом із тим, ціла низка положень Кодексу свідчить про те, що у здійсненій пеналізації, на жаль, значною мірою проявилися такі фактори, як безсистемність, безпідставність та взаємна неузгодженість покарань, що передбачені за окремі злочини. Це, очевидно, було викликано відсутністю єдиного методологічного підходу до побудови санкцій і призвело до низки недоліків у кримінальному законі. З метою подолання вказаних недоліків та недопущення їх появи в майбутньому перед наукою кримінального права наразі стоїть завдання розроблення єдиної загальної теорії пеналізації злочинів, придатної до застосування в санкціях усіх статей Особливої частини КК, незалежно від ознак злочинів, що в них передбачаються. Така теорія може бути розроблена на основі сучасних досягнень учень про кримінально-правову політику, кримінальний закон і кримінальну відповідальність, з урахуванням новітніх ідей про сутність прав людини та межі державної влади, з використанням правил законодавчої техніки [2, с. 47].

Вказані та інші недоліки і призвели до створення робочої групи з питань розробки нового кримінального закону. І саме тому положення пеналізації, які виклали в своїх працях Гуторова Н. О. та Пономаренко Ю. А. в якості теорії пеналізації будуть в нагоді при розробці законопроекту.

Наступний метод (спосіб) реалізації кримінально-правової політики це депеналізація. Слід підкреслити, що саме цей метод викликає чи найбільше дискусій щодо його змісту. Чомусь незрозуміло, якщо в парі криміналізація/декриміналізація вбачається єдність підходу щодо суб'єкту здійснення і визнання декриміналізації криміналізацією «зі знаком мінус», то в парі пеналізація/депеналізація це чомусь не працює.

Наприклад, подібну позицію висловлюють Голік Ю.В. та Коробєєв А.І., зазначаючи, що депеналізація є незастосування покарання за скоєння вже криміналізованих діянь, і навіть встановлення у законі застосування на практиці різних видів звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання. Тим самим депеналізація істотно відрізняється від декриміналізації. Депеналізація, якщо вдатися до традиційної термінології, є не що інше, як звільнення від кримінальної відповідальності та (або) від покарання. Видами депеналізації є різні форми: а) звільнення від кримінальної відповідальності, б) звільнення від покарання, в) звільнення від відбування покарання [1, с. 89–90].

Проте є більш зрозумілий підхід, який можна визначити за аналогією криміналізації/декриміналізації як те, що депеналізація є пеналізація «зі знаком мінус».

Депеналізація, як зазначають Дудоров О.О. та Хавронюк М.І., – це процес, протилежний пеналізації, відмова від застосування покарання за діяння, що визнавались кримінально каранними, а так само виключення деяких видів покарань із санкцій або взагалі із системи покарань, тобто відмова від їх застосування. Отже, депеналізація може супроводжувати декриміналізацію (це мало місце, коли в 2004 р. були виключені кримінальна відповідальність і кримінальне покарання за незаконне перетинання державного кордону) або здійснюватися самостійно (скажімо, коли в 1990-х рр. із КК були виключені такі види кримінальних покарань, як заслання, висилка і смертна кара) [4, с. 68].

За твердженням Жуманіязова М.А., депеналізація є або скасування кримінального покарання, або заміна кримінального покарання іншими формами кримінальної відповідальності. У разі скасування кримінального покарання депеналізація є наслідком декриміналізації, оскільки виключається будь-яка кримінальна відповідальність за діяння, які раніше визнавали злочинними. При депеналізації дії у вигляді заміни кримінального покарання іншими формами кримінальної відповідальності відбувається лише пом'якшення криміналізації, оскільки діяння як і раніше визнається злочином. Ці підстави дають нам право і можливість стверджувати, що пеналізація не є елементом криміналізації, так і депеналізація не є елементом декриміналізації [5, с. 153].

Депеналізація, на думку Марисюка К., Канціра В., у сучасній кримінально-правовій науці належить до відносно самостійного кримінально-правового явища, яке характеризується двома рівнями, а саме:

1) повна депеналізація, тобто остаточна законодавча відмова від певного виду покарання і виключення його з чинної системи, з санкцій

статей Особливої частини КК України, де вони є передбаченими;

2) часткова депеналізація або зміна кримінально-правового статусу певного покарання і переведення його з системи покарань до категорії інших заходів кримінально-правового впливу [6, с. 133].

Таким чином в понятті депеналізації зустрічається багатоманітність підходів і розумінь, але вбачається, що більш логічним і правильним є варіант висловлений Дудоровим О.О. та Хавронюком М.І. – депеналізація – це процес, протилежний пеналізації, відмова від застосування покарання за діяння, що визнавались кримінально караними, а так само виключення деяких видів покарань із санкцій або взагалі із системи покарань, тобто відмова від їх застосування.

Все решта на зразок виділення практичної декриміналізації чи практичної депеналізації є проявами останнього методу (способу) реалізації кримінально-правової політики, а саме диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Висновки. Таким чином з проведеного дослідження можна зробити ряд висновків та узагальнень:

– в розгляді поняття пеналізація, основним теоретичним аспектом проблемного характеру є часте включення її до криміналізації, оскільки

вони часто співпадають в часі у випадку здійснення нової кодифікації чи прийняття нового закону про кримінальну відповідальність, який додає цілу норму до Особливої частини Кримінального кодексу;

– пеналізація, як метод (спосіб) реалізації кримінально-правової політики у науковій літературі розглядається як процес діяльності законодавця щодо встановлення караності кримінальних правопорушень, а також як результат цього процесу, тобто визначення у кримінальному законі видів і розмірів покарань. Що разом з криміналізацією створює основу правової бази боротьби зі злочинністю.

– в понятті депеналізації зустрічається багатоманітність підходів і розумінь, але вбачається, що більш логічним і правильним є варіант висловлений Дудоровим О.О. та Хавронюком М.І. – депеналізація – це процес, протилежний пеналізації, відмова від застосування покарання за діяння, що визнавались кримінально караними, а так само виключення деяких видів покарань із санкцій або взагалі із системи покарань, тобто відмова від їх застосування.

Подальші дослідження в цій сфері можуть стосуватися встановлення принципів, умов та інших характеристик пеналізації та депеналізації, а також розмежуванню їх з іншими методами реалізації кримінально-правової політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голик Ю. В., Коробеев А. И. Преступность – планетарная проблема. СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 215 с.
2. Гуторова Н. О., Пономаренко Ю. А. Пеналізація злочинів як напрямок кримінально-правової політики. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. Вип. 1. С. 32–49.
3. Гуторова Н. О., Пономаренко Ю. А. Пеналізація як метод кримінально-правової політики. *Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми* : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ ; Харків : Б. в., 2016. С. 52–69.
4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. К. : Ваіте, 2014. 944 с.
5. Жуманиязов М. А. Сущность уголовной политики Республики Казахстан : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 : Москва. 2006. 218 с.
6. Марисюк К., Канцір В. Депеналізація як метод кримінально-правової політики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2018. № 902. С. 130–134.
7. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація. Одеса : Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС. 2004. 132 с.
8. Острогляд О.В. Кримінально-правова політика протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану: очікування та реальність. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи: матеріали Круглого столу (23 вересня 2022 року)* / упор. І. В. Глов'юк, Н. Р. Лашук, В. В. Навроцька, І. Р. Серкевич, Н. І. Устрицька. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 65–68.
9. Острогляд О. В. Сучасне розуміння способів (методів) реалізації кримінально-правової політики. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Івано-Франківськ : РВВ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2013. Вип. 8. С. 182–186.
10. Полный курс уголовного права : в 5 т. / под ред. док. юрид. наук, проф., заслуженного деятеля науки РФ А. И. Коробеева. Т. 1. Преступление и наказание. СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. 1133 с.
11. Энциклопедия уголовного права. Т. 1. Понятие уголовного права. СПб. : Издание профессора Малинина, 2005. 700 с.

REFERENCES

1. Golik Yu. V., Korobeyev A. I. (2006) Prestupnost – planetarnaya problema [Crime is a planetary problem]. SPb. : Izdatelstvo R. Aslanova «Yuridicheskiy tsentr Press». 215 s. (in Russian).
2. Hutorova N. O., Ponomarenko Yu. A. (2013) Penalizatsiia zlochyniv yak napriamok kryminalno-pravovoi polityky [Penalization of crimes as a direction of criminal law policy]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. Vyp. 1. Pp. 32–49. (in Ukrainian).
3. Hutorova N. O., Ponomarenko Yu. A. (2016) Penalizatsiia yak metod kryminalno-pravovoi polityky [Penalization as a method of criminal law policy]. *Polityka u sferi borotby zi zlochynnistiu Ukrainy: teoretychni ta prykladni problemy* : monohrafiia / za zah. red. prof. P. L. Frisa ta prof. V. B. Kharchenka. Ivano-Frankivsk ; Kharkiv : B. v., pp. 52–69 (in Ukrainian).
4. Dudorov O. O., Khavroniuk M. I. (2014) Kryminalne pravo: Navchalnyi posibnyk [Criminal law: Study guide] / za zah. red. M. I. Khavroniuka. K. : Vaite, 944 s. (in Ukrainian).
5. Zhumaniyazov M. A. (2006) Sushchnost ugolovnoy politiki Respubliki Kazakhstan [The essence of the criminal policy of the Republic of Kazakhstan] : dis. kand. yurid. nauk : 12.00.08 : Moskva. 218 s. (in Russian).
6. Marysiuk K., Kantsir V. (2018) Depenalizatsiia yak metod kryminalno-pravovoi polityky [Depenalization as a method of criminal law policy]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha». Seriiia : Yurydychni nauky*. № 902. Pp. 130–134. (in Ukrainian).
7. Mytrofanov A. A. (2004) Osnovni napriamky kryminalno-pravovoi polityky v Ukraini: formuvannia ta realizatsiia [The main directions of criminal law policy in Ukraine: formation and implementation]. Odesa : Vydavnytstvo Odeskoho yurydychnoho instytutu NUVS, 132 s. (in Ukrainian).
8. Ostrohliad O. V. (2022) Kryminalno-pravova polityka protydii kryminalnym pravoporushenniam proty vlasnosti v umovakh voiennoho stanu: ochikuvannia ta realnist [Criminal law policy of combating criminal offenses against property under martial law: expectations and reality]. *Kryminalna yustytysiia v Ukraini: realii ta perspektyvy: materialy Kruhloho stolu (23 veresnia 2022 roku)* / upor. I. V. Hloviuk, N. R. Lashchuk, V. V. Navrotska, I. R. Serkevych, N. I. Ustrytska. Lviv : Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, pp. 65–68. (in Ukrainian).
9. Ostrohliad O. V. (2013) Suchasne rozuminnia sposobiv (metodiv) realizatsii kryminalno-pravovoi polityky [Modern understanding of ways (methods) of implementing criminal law policy]. *Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho*. Ivano-Frankivsk : RVV Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho, Vyp. 8. pp. 182–186. (in Ukrainian).
10. Korobeyev A. I. (ed.) (2008) Polnyy kurs ugolovnogo prava [Complete course of criminal law] : v 5 t. / pod red. dok. yurid. nauk. prof., zasluženogo deyatelya nauki RF A. I. Korobeyeva (2008). T. 1 Prestupleniye i nakazaniye. SPb. : Izdatelstvo R. Aslanova «Yuridicheskiy tsentr Press». 1133 s. (in Russian).
11. Malinin (ed.) (2005) Entsiklopediya ugolovnogo prava. T. 1. Ponyatiye ugolovnogo prava [Encyclopedia of criminal law. T. 1. The concept of criminal law]. SPb. : Izdaniye professora Malinina. 2005. 700 s. (in Russian).